

Els dossiers d'El Bou i la Mula

El Bou i la Mula

Estudiar, pensar, criticar i difondre el pessebre

**Comunicació presentada al Congrés Internacional de Pessebristes
Pamplona, octubre 2000**

per Enric Benavent i Vallès
i Albert Dresaire i Gaudí

El Bou i la Mula
Col·lectiu d'opinió, recerca
i difusió del pessebre

Reptes de futur pel pessebrisme

Fa uns anys, a la presentació d'un treball d'investigació sobre l'associacionisme pessebrista a Catalunya, plantejàvem com a repte de les entitats pessebristes anar consolidant el seu fet associatiu i, amb ell, tot el treball que es realitza a fi d'anar promovent el pessebre en una societat que canvia ràpidament. El panorama del pessebrisme a casa nostra ens fa afirmar que, de fet, encara hi ha molta feina a fer pel que fa a la

El Bou i la Mula

consolidació plena del moviment pessebrista, que hi ha encara molts reptes pendents, però que tot i això el present no és pas, ni molt menys, descoratjador. Ben al contrari, pensem que la tasca de totes les entitats pessebristes ens dibuixa, ara com ara, un bon moment del pessebrisme a casa nostra.

Certament, creiem que aquestes paraules optimistes, escrites fa amb prou feines quatre anys, segueixen vigents. El pessebrisme passa per un bon moment però la nostra societat (les nostres societats: la catalana, l'espanyola, l'europea) canvia molt de pressa i no podem, de cap manera, adormir-nos. Algunes de les nostres associacions més importants i amb més història, que han donat grans pessebristes i que han obtingut grans èxits per la difusió del pessebrisme, poden veure's ara estancades pel manteniment d'unes estructures i d'unes formes de funcionar que, si bé van ser eficaces i útils en els seus inicis, actualment poden representar una rèmora.

Però quina és la relació actual de la nostra societat amb el pessebrisme? El sociòleg Salvador Cardús, en una brillant ponència presentada en el II Congrés de Cultura Popular i Tradicional Catalana (1995-1996), ens dóna algunes pistes. Per una banda, sembla que podem afirmar que la construcció del pessebre a les llars és una pràctica bastant generalitzada; no tenim dades "científiques", però és una constatació palpable que quan arriben les festes nadalenques el pessebre no només és present a moltes cases sinó que també el veiem a esglésies, escoles, hospitals i fins i tot comerços i indústries; malgrat la invasió de costums foranis, el pessebre ha resistit perfectament. I paral·lelament a aquesta pràctica popular ens trobem amb l'associacionisme pessebrista que, com deia el professor Cardús, *viu plenament la tensió entre la renovació i l'experimentació per un costat, i per l'altre la fidelitat a la tradició i l'arrelament a uns significats religiosos originaris*.

Així doncs, el punt de sortida no és - ja ho dèiem abans - dolent. Seguint amb aquesta anàlisi, Salvador Cardús suggeria, en el seu moment, les següents propostes de futur pel pessebrisme:

1. Mantenir uns nivells de qualitat artística de primera línia que, sense desconnectar-se de la pràctica popular familiar, fossin, en canvi, un estímul per a la innovació, nascuda sempre d'un diàleg fecund amb el fil de la tradició pròpia.
2. Garantir, amb flexibilitat, una bona connexió entre la pràctica artística i la significació religiosa del pessebre, bàsica per al manteniment de la seva identitat. Això vol dir que cal assegurar una comprensió correcta d'allò que es representa, tant per part del pessebrista - amb estudi i documentació, si cal - com per part de l'espectador, completant el pessebre, si cal, amb una bona informació.
3. Aconseguir una presència pública proporcional a la qualitat del treball realitzat, de manera que, sense exhibicionismes que desdirien de la pobresa intrínseca de l'art pessebrístic, s'aconseguís el manteniment del pessebre com a element indispensable en la tradició nadalenca catalana.
4. Millorar en les formes d'organització, cooperació i coordinació que limiten el creixement associatiu del pessebrisme. Potser caldria buscar algun tipus de suport professional, de caràcter excepcional, que explorés els canals de comunicació més idonis del pessebrisme amb la societat catalana en el seu conjunt.
5. En qualsevol cas, l'associacionisme pessebrístic no tindria cap sentit si no comptés amb el gruix de la pràctica pessebrística popular privada. La gran responsabilitat social de l'associacionisme no és només la d'assegurar la seva continuïtat, sinó la de treballar per la difusió i extensió de la cultura popular pessebrística a cada llar del nostre país.

Una nova associació per a uns nous reptes

A nosaltres ens semblen molt vàlides aquestes propostes i, de fet, també els van semblar correctes a la Federació Catalana de Pessebristes, que en el seu moment va encarregar i va promoure la citada ponència. Veiem, malgrat això, que la posada en marxa d'aquests objectius és una qüestió encara pendent. La majoria d'associacions dediquen la major part dels seus esforços a realitzar, cada Nadal, notables exposicions de

El Bou i la Mula

pessebres (algunes d'elles, tot s'ha de dir, d'excel·lent qualitat), però això fa que quedin poques forces per encarar altres fronts d'acció. La Federació Catalana, per la seva part, es ressent del mateix problema i, tot i la seva evolució en els darrers anys en clara línia ascendent, està encara lluny de poder abarcar ella sola tots els objectius que abans ressenyàvem.

És a partir d'aquest estat de la qüestió, i sobretot de la il·lusió i l'estima pel pessebre, que un grup de persones vam fundar a Catalunya una nova associació de pessebristes anomenada El Bou i la Mula. Va ser el passat més de setembre de 1999 en el monestir cistercenc de Santa Maria de Solius (Girona). Aquest col·lectiu d'opinió, investigació i difusió del pessebre està format per pessebristes que provenim d'àmbits molt diversos i plurals com l'antropologia, la teologia, l'educació, l'art, la investigació, la museologia, la indústria pessebrística o el turisme. Som tots pessebristes, però en el sentit més ampli (i més autèntic) del mot: som persones que estimem el pessebre.

Dos aclariments abans de continuar. El primer és remarcar la modèstia de la nostra entitat. Tot el nostre treball i tots els nostres plantejaments neixen de la il·lusió pel pessebre i de la nostra inquietud pel seu futur. Així doncs, la nostra aportació al món del pessebre no pretén de cap manera ser "la" resposta als reptes del pessebrisme sinó més aviat al contrari: el nostre humil propòsit és, des de les nostres poques forces, aportar un gra de sorra al treball que tots tenim al davant.

En segon lloc, seria injust oblidar que existeixen diverses iniciatives en la línia que nosaltres proposem. Fixant-nos només en la història del pessebrisme a Catalunya, i malgrat el temps transcorregut, podem citar la primera època del butlletí de l'Associació de Pessebristes de Barcelona (de 1952 a 1959) o els col·loquis sobre *Pessebre i cinema* organitzats per l'Agrupació de Pessebristes de Terrassa (1959); aquests són dos bons exemples d'aquesta nova forma d'entendre el pessebrisme. I afortunadament podríem citar més exemples del passat.

Objectius

Però tornem al nostre propòsit inicial, que no és cap altre que presentar la nostra associació. El Bou i la Mula vol aportar al món del pessebre i de la cultura popular un espai d'intercanvi per a pessebristes, entenent aquest terme en un sentit molt ampli, no restringit als constructors del pessebre artístic o popular. Més concretament, plantejarem quatre grans objectius marc:

- **Debat.** Pretenem ser un grup d'opinió per provocar debat sobre el pessebre, publicar articles d'opinió, d'investigació, organitzar fòrums, fer propostes innovadores, aportar noves idees al voltant del pessebre en tant que fenomen social... Aquesta ens sembla una feina urgent: més que afirmar el que s'ha de fer, hem de procurar-nos espais de debat, d'intercanvi d'idees, de reflexió, que ens ajudin a encarar el futur del pessebrisme amb optimisme. Tant de bo aquest Congrés Internacional sigui un pas més en aquesta direcció.
- **Investigació.** A la seva brillant comunicació, Mª Jesús Tabar ens parlava de la importància de la investigació i coneixement del passat, de la tradició, per poder així avançar i innovar. El Bou i la Mula es proposa constituir-se com un grup d'investigació antropològica i artística per aportar als afeccionats al pessebrisme un discurs intel·lectual rigorós al voltant de totes les manifestacions socials que genera el pessebre. Volem promoure investigacions sobre diversos aspectes del pessebrisme: trobades d'estudi, intercanvi de dades i experiències, potenciar els aspectes educatius del pessebre, creació de grups d'investigació,... Sense oblidar mai la interdisciplinarietat del pessebre, ja que en l'estudi del pessebre i de totes les seves derivacions poden intervenir estudiosos i afeccionats de disciplines molt diverses.

- **Difusió.** Fer difusió del pessebrisme i del pessebre a través de revistes, llibres o noves formes de comunicació és un dels nostres principals objectius. Volem cuidar la presència del pessebre als mitjans de comunicació i promoure qualsevol tipus d'activitat que ens ajudi a arribar a la gent. En aquest sentit hem començat a explorar les grans possibilitats que ens ofereix el pessebre com a mitjà educatiu.

El Bou i la Mula

- **Celebració.** I finalment, i encara que pugui semblar frívol a primera vista, volem marcar-nos com objectiu “passar-nos-ho bé”. No és aquest cap objectiu trivial o secundari. El pessebre, en la seva mateixa essència, ens obliga a viure'l i a realitzar-lo amb alegria i pau d'esperit. Les disputes que de vegades apareixen en alguns col·lectius pessebristes no només traicionen aquest esperit del pessebre sinó que també converteixen en ineficaç el treball que des de la entitat es pugui portar a terme. Disfrutar realitzant el treball que ens hem marcat i compartir estones d'amistat són aspectes sense els quals ens seria impossible entendre el que vol ser El Bou i la Mula.

Relació d'activitats desenvolupades fins al dia d'avui

Les activitats que fins ara ha portat a terme El Bou i la Mula són:

- *Parlem de pessebres amb El Bou i la Mula*, una secció del programa de ràdio *Denominació d'origen* de Catalunya Cultura (emissora de la Generalitat de Catalunya). Va estar en antena els dies 4, 5, 6, 8, 11, 12, 18, 19 i 26 de desembre de 1999, i 2 i 6 de gener de 2000, de 11:45h. a 12h. del migdia.
- *Del pessebrisme europeu al menjador de casa teva*, article publicat a la revista *08800*, editada per l'Ajuntament de Vilanova i La Geltrú. Desembre de 1999.
- Coordinació del Full Interparroquial de Mataró dedicat als pessebres. Desembre de 1999.
- Excursió a Arles (França) i visita al *Salon International des Santoniers*. Del 28 al 30 de desembre de 1999.
- Participació a les *II Jornades d'Educació en els valors* organitzades per Rosa Sensat, Federació Catalana del Voluntariat, Moviments de Renovació pedagògica i Fundació Serveis de Cultura Popular, amb la comunicació *Pessebrisme i educació en valors*. 19 de febrer de 2000.
- Presentació d'un manifest donant suport al projecte del Museu del Pessebre de Catalunya, a Sant Vicenç de Montalt. 2 d'abril de 2000.
- Edició d'un butlletí d'ordre intern periòdic amb articles de reflexió, opinió i investigació, així com amb notícies pessebristes d'interès.
- Proposta de curs *El pessebrisme com a eina educativa* a l'Escola d'Estiu Blanquerna de la Universitat Ramon Llull. Del 10 al 14 de juliol de 2000.
- Curs de pessebrisme *Constructors de mons petits*, a l'Institut de Formació Pere Tarrés. Dies 28 i 29 d'octubre i 4 i 5 de novembre.
- Organització d'un viatge pessebrista a la Provença (França), visitant el *Salon International des Santoniers*. En col·laboració amb l'agència de viatges *Viajes Magister*. Del 6 al 9 de desembre de 2000.

Fonts

Enric Benavent i Vallès, *Difusió del pessebrisme* (comunicació pel II Congrés de Cultura Popular i Tradicional Catalana). 1995-1996

Salvador Cardús, *Desafiaments actuals de l'associacionisme pessebrístic: anàlisi i propostes* (proposta de ponència de la Federació Catalana de Pessebristes pel II Congrés de Cultura Popular i Tradicional Catalana). 1995-1996

Albert Dresaire i Gaudí - FEDERACIÓ CATALANA DE PESSEBRISTES, *Notes sobre el pessebrisme a Catalunya*. Mataró, 1996 (obra inèdita)

Josep M. Garrut, *Viatge a l'entorn del meu pessebre*. Barcelona, 1957

Els dossiers d'El Bou i la Mula

Dossier 2

abril 2001